

*Коберник Галина,
кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГУМАННО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ

Перехід на якісно новий етап роботи школи обумовлює необхідність не лише глибокого осмислення традиційно існуючих способів навчання і себе в них, але і бачення перспектив, конкретних шляхів і умов переходу до школи з розвивальними технологіями навчання, технологіями, в умовах яких створюється середовище навчання дітей, що всебічно враховує індивідуальні особливості школярів і відповідає потребам суспільства у вихованні гуманістично орієнтованої особистості.

Тому сучасною альтернативою традиційним підходам до реформування вищої освіти є її гуманістичне спрямування, орієнтоване на людину як найвищу цінність соціального буття та ставлення до неї як до суб'єкта пізнання, спілкування і творчості. Такі якості, як підказує аналіз психолого-педагогічної літератури,

можуть сформуватися в процесі спільної навчальної діяльності самих учнів, що вступають у стосунки.

На важливе значення стосунків у житті людини, на визначальну їх роль у моральному формуванні особистості вказують сучасні психологи й педагоги: В. Ананьєв, О. Бодальов, А. Бойко, Л. Божович, Я. Коломинський, О. Киричук, Б. Ліхачов, Л. Новікова, О. Старовойтенко, О. Сидельковський, В. Яковлев та ін.

Проте проблема формування гуманізації стосунків залишається малодослідженою, зокрема питання, щодо пошуку ефективних засобів та технологій забезпечення гуманно орієнтованого підходу в підготовці вчителя загальноосвітньої школи. Саме на цьому питанні ми акцентуємо увагу у своїй статті.

Гуманізм – це вираження людяності в усіх багатоманітних проявах людської поведінки. Людяність спрямована на розвиток усього розумного, що сприяє життю, а також на оберігання і захист людини та життя як цінності [1].

Гуманістична педагогіка заявляє: мають бути два суб'єкти одного процесу, що діють разом, паралельно і спільно, які є партнерами, складають союз досвідченішого з менш досвідченим, але який має перевагу в тому, що він молодий і сприйнятливий. І жоден з них не повинен стояти над іншим: вони повинні співпрацювати в процесі навчання [2].

Гуманістичні цінності шкільної освіти зумовили зміну авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особистісноорієнтовану. Суттєвими ознаками цих змін є навчання і виховання учнів з максимально можливою індивідуалізацією, створенням умов для саморозвитку і самонавчання, осмисленого визначення своїх можливостей і життєвих цілей гуманістичноорієнтована модель навчання об'єктивно змінює позицію учнів і вчителів у спілкуванні, утверджує не рольове, а особистісне спілкування, зумовлює потребу діалогу, дискусій, обміну думками, враженнями, конструювання життєвих ситуацій, стимулює розвиток критичного мислення.

Це вимагає використання досконаліших технологій викладання, що передбачають інші умови організації навчального процесу, які забезпечують якнайповніше задоволення пізнавальних потреб школярів, всебічне врахування їхніх інтересів, нахилів, здібностей.

Реалізацію нових концептуальних підстав, які потребують вирішення цілої низки проблем, що дісталися освітній системі «у спадок», Г. Ксензова вбачає у: переорієнтації вчителів з навчально-дисциплінарної на особистісну модель взаємодії з учнями; підготовці педагогів до послідовного виключення примусу в навчанні, включенні внутрішніх активізаторів діяльності [2].

Завдання педагога полягає в створенні такого навчального середовища, за якого б переважна частина учнів вчилися на рівні пізнавальних інтересів, що зростають, і лише для деяких учнів із-за необхідності використовувати стимули. Одним із шляхів створення такого гуманно орієнтованого середовища, як показало дослідження, може бути організація інтеракції учнів в одному із основних видів їхньої діяльності, це – у процесі засвоєння навчального матеріалу на уроці, яка передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Взаємодія учнів на уроці ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [3].

За умов спілкування в учня формуються компетенція знаходити спільну мову з друзями, учителями, однокласниками, батьками, незнайомими людьми. Середовище, яке створюється в умовах інтеракції з однолітками, дає можливість учневі по-новому подивитися на ту ситуацію, в якій він опинився. За інтерактивного навчання створюється особистісно орієнтована ситуація, спрямована на актуалізацію особистих функцій учнів, на накопичення ними досвіду гуманних стосунків, реалізації ціннісного вибору, критичного сприйняття, рефлексії, творчого вирішення проблем тощо.

Спілкуючись, особистість самостійно визначає свою роль серед інших людей і подій. Вона знаходить підтвердження своєї цінності і, як наслідок, у неї народжується бажання стати ще краще.

Проте учнів треба готувати до такого навчання. Насамперед учень повинен вміти вести діалог. Готовність до діалогу – один з універсальних показників сформованості індивіда як особистості. Готовність індивіда до діалогічного спілкування припускає сприйняття ним діалогу як особливої ситуації взаємин, що вимагає адекватної поведінки, дотримання деяких правил; збереження у свідомості мети діалогу, «не скочуючись» у буденне з'ясування